41

ISSN: 0570 - 0116

ANKARA ÜNİVERSİTESİ DİL VE TARİH - COĞRAFYA FAKÜLTESİ
ARKEOLOJİ BÖLÜMÜ DERGİSİ

ANADOLU
ANATOLIA

ANKARA 2015

ANADOLU / ANATOLIA

Sahibi: Abdulkadir GÜRER

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dekanı

Anadolu / Anatolia, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi, Arkeoloji Bölümü'nün resmi yayın organıdır. Yılda bir kez (Kasım) basılan hakemli bir dergidir. Bu dergide yayınlanan makalelerin içeriği tamamen yazarların sorumluluğundadır.

EDİTÖRLER KURULU

Başkan

Aliye ÖZTAN
(Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi)

Yardımcılar

Harun TAŞKIRAN
(Tarih Öncesi Arkeolojisi)
Tayfun YILDIRIM
(Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi)
Kutalmış GÖRKAY
(Klasik Arkeoloji)

Anadolu / Anatolia dergisi ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanı'nda taranmaktadır.

BİLİMSEL DANIŞMA KURULU

Mustafa ADAK, Akdeniz Üniversitesi
Ayşe Gül AKALIN-ORBAY, Ankara Üniversitesi
Ç. Nur BALKAN-ATLI, İstanbul Üniversitesi
Ofer BAR-YOSEF, Harvard Üniversitesi
Angelos CHANIOTIS, IAS, Princeton Üniversitesi
Zeynep ÇİZMELİ-ÖĞÜN, Ankara Üniversitesi
Serra DURUGÖNÜL, Mersin Üniversitesi
Şevket DÖNMEZ İstanbul Üniversitesi
Turan EFE, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi
Cevdet Merih EREK, Gazi Üniversitesi
Emel ERTEN, Gazi Üniversitesi
Kutalmış GÖRKAY, Ankara Üniversitesi
Sevinç GÜNEL, Hacettepe Üniversitesi
Halime HÜRYILMAZ, Hacettepe Üniversitesi
Gül IŞIN, Akdeniz Üniversitesi
Koray KONUK, CNRS, Bordeaux Montaigne Üniversitesi
Janusz KOZLOWSKİ, Cracovie Üniversitesi
Musa KADIOĞLU, Ankara Üniversitesi
Metin KARTAL, Ankara Üniversitesi
H. Levent KESKİN, Ankara Üniversitesi
Görkem KÖKDEMİR, Ankara Üniversitesi
Veli KÖSE, Hacettepe Üniversitesi
Fikri KULAKOĞLU, Ankara Üniversitesi
Marcel OTTE, Liège Üniversitesi
A. Tuba ÖKSE, Kocaeli Üniversitesi
Mihriban ÖZBAŞARAN, İstanbul Üniversitesi
Kadriye ÖZÇELİK, Ankara Üniversitesi
Aliye ÖZTAN, Ankara Üniversitesi
S. Hakan ÖZTANER, Ankara Üniversitesi
Erhan ÖZTEPE, Ankara Üniversitesi
Frank RUMSCHEID, Bonn Friedrich-Wilhelm Üniversitesi
Mustafa Hamdi SAYAR, İstanbul Üniversitesi
İ. Tunç SİPAHİ, Ankara Üniversitesi
R. R. R. SMITH, Oxford Üniversitesi
Vasıf ŞAHOĞLU, Ankara Üniversitesi
Yücel ŞENYURT, Gazi Üniversitesi
Harun TAŞKIRAN, Ankara Üniversitesi
Halil TEKİN, Hacettepe Üniversitesi
Oğuz TEKİN, İstanbul Üniversitesi
Billur TEKKÖK, Başkent Üniversitesi
Gülsün UMURTAK, İstanbul Üniversitesi
Özlem VAPUR, Muğla Üniversitesi
Ralf von den HOFF, Freiburg Albert Ludwig Üniversitesi
Fikret YEGÜL, California Üniversitesi
Tayfun YILDIRIM, Ankara Üniversitesi

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:
Musa KADIOĞLU
Redaksiyon:
H. Levent KESKİN
Kapak Tasarımı:
Nurcihan DOĞMUŞ

YAZIŞMA ADRESİ
Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Arkeoloji Bölümü Başkanlığı, Anadolu/Anatolia Dergisi Atatürk Bulvarı No. 45 06100 Sıhhiye - ANKARA
e-posta: anatolia@humanity.ankara.edu.tr
http://www.dtcf.ankara.edu.tr
Tel:0 312 310 32 80 / 1188
Faks: 0 312 310 57 13

Ankara Üniversitesi Basımevi, ANADOLU / ANATOLIA 41

© 2015 Ankara/ Türkiye

ISSN: 0570-0116

Ankara Üniversitesi'nin yazılı izni olmadan derginin tamamı veya herhangi bir bölümü kopya edilemez.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ BASIMEVİ
Basım Tarihi: 23.11.2015
Adres: İncitaşı Sokak No. 10 06510 Beşevler / ANKARA
Tel: 0 312 213 66 55 www.ankara.edu.tr

ISSN: 0570 – 0116

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

DİL VE TARİH – COĞRAFYA FAKÜLTESİ ARKEOLOJİ BÖLÜMÜ DERGİSİ

ANADOLU / ANATOLIA

41, 2015

ANKARA UNIVERSITY

JOURNAL OF THE ARCHAEOLOGY DEPARTMENT

FACULTY OF LETTERS

ANKARA – 2015

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

A. Nejat Bilgen Asuman Kuru	A Group of Depas Amphikypellon from Seyitömer Mound / Seyitömer Höyük'ten Bir Grup Depas Amphikypellon	1-23
Gizem Kartal	Karain B Gözü Kalkolitik Çağ Yontmataş Buluntu Topluluğunun Tekno-Tipolojik Analizi / Techno-Typological Analysis of the Chalcolithic Age Knapped Stone Assemblage of Karain B Chamber	25-49
E. Deniz Oğuz-Kırca Volkan Demirciler	Antik Dünyada Kırsal Ekonomi: Karia Kersonesosu'ndan Yeni Kanıtlar / Rural Economy in the Ancient World: New Evidence from the Karian Khersonesos	51-76
Hazar Kaba	A Cypro-Classical Aphrodite and Eros Figurine from Soloi (Cyprus) / Soli (Kıbrıs) Nekropolünden Kıbrıs-Klasik Dönem Tarihli Bir Aphrodite-Eros Figürini	77-108
Mahmut Aydın Ülkü Devecioğlu	Bir Grup Gümüş Tarsos Sikkesinin Nümismatik ve Arkeometrik Açıdan Değerlendirilmesi / A Numismatic and Archaeometric Study on a Group of Tarsos Silver Coins	109-133
Tulga Albustanlıoğlu	Zeugma (Arulis/Ehneş) Taş Ocaklarında İsmi Belirlenen Bir Başka Lejyon: LEGIO IIII FLAVIA FELIX / Another Legion Identified in the Zeugma (Arulis/Ehneş) Quarries: LEGIO IIII FLAVIA FELIX	135-158
Görkem Kökdemir	Magnesia ad Maeandrum: 300 Yıllık Araştırma Tarihçesi "1715-2015" / Magnesia ad Maeandrum: 300 Years of the Research History "1715-2015"	159-185
Fahri Işık	Arkeolojik Bulgular Işığında Milyas / Milyas through Archaeological Finds	187-237
Hatçe Baltacıoğlu	Hitit Yazılı Kaynaklarında ve Görsel Sanatlarında *purpura-*, *purpuri-* / *purpura-*, *purpuri-* in Hittite Written Sources and Visual Arts	239-296
	Kazı ve Yüzey Araştırması Raporları / Excavations and Survey Reports	
Havva İşkan Şevket Aktaş Ayça Polat-Becks Ralf Becks Burcu Ceylan Erkan Dündar Orçun Erdoğan Serap Erkoç Hakan Kızıltaş Mustafa Koçak Semih Orhan Christof Schuler Şeniz Varmaz Deniz Varmaz Şamil Yirşen Klaus Zimmermann	Patara 2013 Kazıları / Patara 2013 Excavations	299-322
Anadolu / Anatolia	Yayın İlkeleri / The Principles	323-326

PATARA 2013 KAZILARI

Havva İŞKAN* - Şevket AKTAŞ
Ayça POLAT-BECKS – Ralf BECKS
Burcu CEYLAN – Erkan DÜNDAR
Orçun ERDOĞAN – Serap ERKOÇ
Hakan KIZILTAŞ – Mustafa KOÇAK
Semih ORHAN – Christof SCHULER
Şeniz VARMAZ – Deniz VARMAZ
Şamil YİRŞEN – Klaus ZIMMERMANN

Anahtar Kelimeler: *Patara • Tepecik • Hekatomnidler • Bazilika Thermarum • Patara Bazilikası*

Özet: Lykia Birliği'nin başkenti Patara'da 1988'den bu yana sürdürülen kazıların 25. yılında, farklı alanlardaki çalışmalara devam edilmiştir. Kentin en erken yerleşim yeri olan Tepecik'teki Kuzey Bastiyon'da yürütülen sondajlarla yapı MÖ 365-334/333 yılları arasına, yani Hekatomnidler Dönemi'ne tarihlenmiştir. Liman Hamamı'nın doğusuna bitişik Bazilika Thermarum'da ve dışında yürütülen kazılarla, yapının kullanımına yönelik verilere açıklık getirilmiştir. Bazilikada uzun bir aradan sonra yeniden başlatılan ve yapının tümüyle açılarak konservasyon ve onarım çalışmalarının yürütülmesini amaçlayan çalışmalarda, hem plan hem de yapı evreleri daha kesin bir biçimde tanımlanmaya başlamıştır. Meclis Binası'nın kuzeyinden Liman Caddesi'ne doğru uzanan sur duvarları önünde yapılan tarihleme sondajları, genel olarak Justinyen Dönemi'ne tarihlenen bu surun, aslında oldukça erken bir süreçte yapıldığını düşündürebilecek bulgular vermiştir. Önceki yıllarda açılan Suyolu sondajlarında, ara kesitler kaldırılmış ve kesit duvarlarına kerpiç harcıyla koruma uygulaması yapılmıştır. Kazı sürecinde Liman Caddesi'nde ele geçen bir mozaiğin onarımı da gerçekleşmiş, ayrıca depo, seramik ve yayına yönelik çalışmalar da sürdürülmüştür.

PATARA 2013 EXCAVATIONS

Keywords: *Patara • Tepecik • Hekatomnids • Basilica Thermarum • Basilica of Patara*

Abstract: Excavations in Patara, the capital of the Lycian League, which were started in 1988, was continued in several trenches in its 25th year. Trenches on Tepecik, the earliest part of the city, dated the North Bastion to the Hekatomnide Period, 365-334/33 BC. Work done in the Basilica Thermarum adjacent to the Harbour Baths clarified its usage. Excavations were restarted in the City Basilica after a long interim period, providing definitive information on the plan and phases of the building. Dating trenches along the fortifications running from the Council Building towards the Harbour Street showed that the wall might have a much earlier date than the generally accepted dating of the period of Justinian. At the waterway, which was excavated earlier, the trench dividers were removed and conservation work was undertaken on section walls, using adobe mortar. The restoration of the mosaic on the Harbour Street was completed. Studies on the finds and publication were also continued.

* *Prof. Dr. Havva İŞKAN, Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, 07058 Kampüs Antalya – TÜRKİYE, e-posta: patara88@gmail.com*

DOI: 10.1501/Andl_0000000428

Patara antik kenti 2013 yılı çalışmaları 17.06.2013 tarihinde başlamış, 06.09.2013 tarihinde sona ermiştir. Bu süreçte Bakanlık Temsilcisi olarak bize eşlik eden Milet Müzesi'nden uzman arkeolog Dr. Ünal Demirer'e, yoğun bir tempo içinde geçen çalışmalarımızda bize verdiği her türlü destek için teşekkür ederiz[1]. Kazı çalışmalarımız Tepecik Akropolisi Kuzey Bastiyonu, Liman Hamamı, Bazilika, Suyolu ve Meclis Kuzey Suru'nda; konservasyon çalışmalarımız Prytaneion ve Ana Cadde mozaiği ile küçük eserlerde; depo çalışmalarımız ise Tepecik sondajları ile M52/M53 mezar buluntularına yönelik olarak gerçekleş-miştir. Ayrıca epigrafi ve seramik çalışmalarımız da devam etmiştir.

2013 yılında Patara kazıları 25. yılını kutlamıştır. Tüm Patara çalışanları olarak bu kazıyı bizlere armağan ve emanet eden kurucu Başkanımız Prof. Dr. Fahri Işık'a sonsuz teşekkür ediyoruz. Bu özel yıl nedeniyle gerçekleştirdiğimiz bir dizi etkinliğin ilki 18-21 Ekim 2012 tarihlerinde yapılan "YAPEX Restorasyon, Renovasyon ve Kültür Mirası'nın Korunması Fuarı"na katılmamızdır[2]. Türk kazılar tarihinde bir ilk olan bu katılımla Patara, çok geniş ve ilgili bir kitleye tanıtılma fırsatı bulmuştur. "25. YIL"ın resmi açılışını ise, 21 Ocak 2013 tarihinde Patara'da bulunan ünik bronz *Hermes* heykelinin tanıtımı ile Bakanımız Ertuğrul Günay yapmıştır. 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk

[1] Kültür ve Turizm Bakanımız Ömer Çelik ve eski bakanımız Ertuğrul Günay nezdinde tüm Bakanlığımıza, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürü Abdullah Kocapınar ve çalışma arkadaşları ile DÖSİM Müdürlüğüne içten teşekkür ederiz. Bu yıl da kazımıza iaşe desteği sağlayan, Merkez Mutfak'tan iki aşçıyı kazı evinde görevlendiren ve kazıya bir araba tahsis eden Rektörümüz Prof. Dr. İsrafil Kurtcephe'ye ve ilgili idari işleri anlayış ve özveriyle yürüten tüm Rektörlük çalışanlarımıza bu nedenle çok özel teşekkürlerimi sunarım. Antalya Valilerimiz Dr. Ahmet Altıparmak ve Sebahattin Öztürk'e, Vali Yardımcımız Recep Yüksel'e, Kaş Kaymakamımız Selâmi Kapankaya'ya, Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürü İbrahim Acar ve Müdür Yardımcısı Metin Karataş'a, Antalya Müze Müdürü Mustafa Demirel, Antalya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürü Melike Gül ve çalışma arkadaşları ile Antalya Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'ne, Kaş İlçe Özel İdare Müdürü Ahmet Korkut ile uzmanlar Süleyman Erdoğan ve Hüseyin Tekin'e, Ova Belediye Başkanı Tevfik Taner'e, Kaş ve Kınık Jandarma Komutanlarımıza ve özellikle Patara Muhtarı Arif Otlu nezdinde tüm Patara halkına, Patara Oba Başı Muzaffer Otlu'ya, Kalkanlılar Derneği Başkanı Bayram Karagül ve yılların Patara dostu Ergun Duran'a ve de Patara'nın eşsiz güzellikte fotoğraflarını çekerek kullanımımıza veren Alican Akçöl'e şükranlarımızı sunarız. Bu sene kazımızda 17 yerli, 7 yabancı, toplam 23 bilim heyeti üyesi, 4'ü stajyer olmak üzere farklı üniversitelerden gelen (değişken biçimde) toplam 24 öğrenci ve (değişken biçimde) toplam 33 işçi görev almıştır; en büyük teşekkürümüz her zamanki gibi, "Patara ruhu"nu yaşatan bu ekibedir.

[2] Kutlama etkinliklerimiz bağlamında isimlerini özellikle (bir kez daha) anmak istediklerimiz vardır: Patara'ya verdiği destek için Antalya Valimiz Sabahattin Öztürk, her zaman olumlu ve çözüm üreten yaklaşımları için Antalya Vali Yrd. Recep Yüksel ve sempozyum için Üniversitemizin tüm olanaklarını seferber eden Akdeniz Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. İsrafil Kurtcephe bunların başında gelmektedir. Ayrıca Üniversitemiz Edebiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Yıldıray Özbek, Üniversite Genel Sekreteri Öğr. Gör. Bahadır Kerimoğlu, SSK Daire Başkanı Aydın Özdemir ve Edebiyat Fakültesi Sekreteri Alâaddin Yücel, fotoğraf sergimizin sponsorluğunu üstlenen NBK Touristic firması Müdürü Recep Yavuz, takvimimizin sponsoru Wagner Kablo ve Yönetim Kurulu Bşk. Hilmi Uysal, Yapex Fuarı'ndaki ve "Gençlerin Gözünden Patara" projesine katkı veren Antalya Koleji ve Yönetim Kurulu Başkanı Dr. Fatma Kızılırmak, Yapex Fuarı'ndaki standa destek veren mimar Recep Esengil, sempozyum çantası sponsorumuz Mustafa Sözen, Antalya Rotary Kulübü üyeleri İbrahim Şencan, Ahmet Uysal ve Özlem Çölkesen, Orkun Ozan Medya Hizmetleri ve Himmet Öcal, Seramik Sanatçısı Tufan Dağıstanlı, Patara Muhtarı Arif Otlu ve sempozyum baskılarımızı hazırlayan Domatezz Ajans Md. Nurşen Küçükkurt dostlarımıza, bir Dünya Mirası olan Patara'ya verdikleri destekler için en içten teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Bayramı, Patara ve çevresindeki okulların katılımı ile Meclis Binası'nda kutlanmıştır. 17 Mayıs 2013'de "Çocukların Patarası" etkinliği kapsamında Patara İlköğretim Okulu anasınıfı öğrencileri, Ana Cadde'de kum havuzu kazısı yaparak eski eserleri sevmeyi ve korumayı öğrenmişlerdir. 17-19 Mayıs 2013 tarihleri arasında bu kez "Gençlerin Patarası" etkinliği yapılmış, Antalya Koleji Birleşmiş Milletler Grubu öğrencileri özelinde kültür varlıklarını koruma bilinci teması ele alınmıştır. Kazının başlaması ile birlikte 3 Temmuz'dan itibaren örenyerinde her akşam "25. Yıl Günbatımı Konserleri" düzenlenmiştir. "Patara ve Sivil Toplum Örgütleri" etkinliği 17 Ekim 2013 tarihinde Antalya İş Kadınları Derneği ANTİKAD'ın katılımı ile gerçekleşmiştir. Bizi en mutlu eden etkinliğimiz ise hiç kuşkusuz 11-13 Kasım 2013 tarihleri arasında yaptığımız "ULUSLARARASI PATARA KAZILARI 25. YIL SEMPOZYUMU"dur. Yurtiçinden ve dışından 44 bilim insanının bildiri ile katıldığı bu bilim şöleni, ilk gününden bu yana sadece bilim odaklı çalışmayı ilke edinmiş Patara Kazıları'nın vizyonunu yansıtmıştır. Sempozyum yayını 2015'de yapılacaktır. Patara'nın kültürel ve doğal güzelliklerini ortaya koyan 40 adet büyük boy fotoğraftan oluşan ve 22 Kasım 2013 günü Antalya Havalimanı Uluslararası Terminali'nde Antalya Valisi Sayın Sabahattin Öztürk tarafından açılarak yılsonuna kadar Antalya'ya giriş yapan binlerce kişi tarafından izlenen fotoğraf sergimiz ile bu özel yılımız sona ermiştir.

1. Tepecik Akropolis Kuzey Bastiyonu

(Erkan Dündar)

1999 ve 2009 yıllarında da incelenen "Kuzey Bastiyon"da 2013 kazı sezonunda gerçekleştirilen çalışmalarda yapının stratigrafik açıdan tekrar değerlendirilmesi, evrelerinin tespiti, fonksiyonu ve bununla bağlantılı olarak alandaki mimari yapılanmanın tespit edilmesi hedeflenmiştir. Bastiyonun tamamı ve çevresini kapsayan kazı çalışmasında öncelikli olarak yapının içerisinde, K-19 ve L-19 plankareleri arasında kalan 5x9 m boyutlarındaki kazılmamış alan ile yapının kuzeybatısındaki alan ele alınmıştır (**Res. 1**). Üst seviye kazılarında, yoğun olarak MÖ 3. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen akıntı seramikler; bir alt seviyede ise kireç harcıyla yapılmış, bastiyonun ilk yapım evresiyle ilişkili olmayan geç bir zemin bulunmuştur. Tüm alanda gözlenmeyen zeminin, yamaç erozyonu ve olasılıkla MÖ 2. yüzyılda bu alana açılan ve üzeri moloz taşlarla kapatılan bir çukur nedeniyle tahrip olduğu düşünülmektedir. Kazılarda zeminin yanı sıra bastiyonun güney duvarında geç evreli zemine inen basamaklar da tespit edilmiştir. Kireçli zeminin kaldırılması çalışmalarında, yaklaşık 35-40 cm altındaki tabakanın bol seramikli ve moloz taşlı bir dolguya sahip olduğu görülmüştür. Dolgu olarak kullanılan seramik buluntularının verdiği tarihe göre, kireç zeminli yapı evresini en geç MÖ 3. yüzyılın ikinci yarısına tarihlemek mümkündür.

L-19 açmasının güney bölümünde ikinci bir zemine ulaşılmıştır. Sıkıştırılmış topraktan yapılmış zeminin, geçirdiği bir yangın sonucunda tamamen yandığı tespit edilmiştir. Zemin üzerinde, özellikle aç-

manın güneydoğu bölümünde, yaklaşık 60 x 60 cm.lik alana yayılmış *in situ* seramik grubuyla karşılaşılmıştır. MÖ 4. yüzyılın üçüncü çeyreğine tarihlenen toplu buluntu içerisinde, siyah astarlı *olphe*ler, *echinus* kâseler, kandiller, tabaklar, *unguentarium* ve batı yamacı tekniğinde boyanmış *kantharos* bulunmaktadır. Bu toplu buluntu grubunun batısında, bronz bir meşale ve yine açmanın muhtelif alanlarında küçük çaplı seramik grupları *in situ* ele geçmiştir (**Res. 2**). Ayrıca bronz çiviler, kurşun objeler, bir demir bıçak ve kurşundan bir sapan mermisi de bulunan eserler arasındadır. Yangına uğramış bu zemin üzerinde yaklaşık 80 adet etütlük ve envanterlik eser tespit edilmiştir.

L-19 açmasının kuzey bölümünde doğu-batı doğrultulu, açmayı kuzey-güney doğrultusunda bölen geç dönem duvarının yaklaşık 1 m. kuzeyinden itibaren ise yanık zemine rastlanmamıştır. Bu bölümde zemin bulunmamasının nedeni, yukarıda bahsedilen geç dönem duvarının inşası sırasında açılan temel çukurunun yanık zeminli tabakayı tahrip etmesi olmalıdır. Yanık zeminin görülmediği açmanın kuzey bölümünde, farklı seviyelerde bulunan terrakotta parçaları da bu durumu destekler niteliktedir. Alan 25'deki yanık zeminde olması gereken ve Geç Klasik Dönem'e tarihlenen bu terrakotta parçaları olasılıkla L-19 açmasının kuzeyindeki geç duvarın inşası sırasında açılan temel çukuru ve açma ortasında açılan diğer bir çukur nedeniyle kontekstlerini kaybetmişlerdir. Bu bağlamda, söz konusu terrakotta figürin parçalarını yangın geçirmiş zemindeki buluntularla bir bütün olarak değerlendirmek gerekir.

L-19 açmasındaki çalışmaların tamamlanmasının ardından, 2009 yılında kazı çalışmaları yarım kalan K-19 açmasının kuzeyindeki alanda kazıya başlanılmıştır. 'Alan6' olarak isimlendirilen bu tabakada MÖ 5. yüzyıl sonu ya da 4. yüzyıl başlarına tarihlenen gümüş bir sikke bulunmuştur. Ön yüzünde miğferli Athena başı, arka yüzde ise *quadratum incisum* içerisinde kanatlı bir aslan protomu bulunmaktadır. Arka yüzde, aslan üzerinde okunabilen [..]PE[.] harfleri, boyutu ve ağırlığı nedeniyle sikkenin Ksanthos dynastlarından Kherei ya da Kheriga'ya ait olduğunu düşündürmektedir.

K-19'da devam eden çalışmalarda, bastiyondan önceki dönemlere ait temel duvarlarına rastlanmıştır. Bu duvarlar, kuzey-güney ve doğu-batı doğrultulu olup ana kaya üzerine oturtulmuştur. Doğu-batı doğrultulu uzanan temel, yapı hendeğinde bulunan seramiklere göre MÖ 6. yüzyılın son çeyreğine tarihlenir. Kuzey-güney doğrultulu uzanan temeli ise bulunan seramikler yardımıyla MÖ 5. yüzyıl içlerine tarihlemek mümkündür.

Bastiyonun kesin tarihini saptayabilmek amacıyla, en fazla dolgunun olduğu ve herhangi bir tahribata uğramamış güney alanında da kazı çalışmaları yapılmıştır. Alanda yapılan çalışmalarda, yapının güney-güneybatı dış yüzünde kireçli bir zemine rastlanmıştır. Zeminin, bastiyon içerisinde görülen ve 'Alan20' olarak kodlanan geç dönem kireçli zeminle aynı evreye ait olduğu tespit edilmiştir. Bu zeminden, bastiyonun güney duvarında bulunan merdiven ve bastiyonun kapı eşiğine geçilmektedir. Kireçli zeminin belgelenmesinin ardından, bastiyonun güney yüz temel çukuruna inme çalışmalarına

devam edilmiştir. Aynı alanda alt seviyelerde küçük moloz taşlarla kaplı bir tabakaya rastlanmıştır. Bu taşlık alan, bastiyonun güney duvarının temel çukuru kazılırken tahribata uğramış olmalıdır. Seramiklerin değerlendirilmesi sonucunda taşlık tabaka en geç MÖ 5. yüzyılın ilk yarısına tarihlenir. Bastiyon güney duvarının temel çukurunda yapılan kazılardan elde edilen seramik verileri doğrultusunda *pseudo-isodomic* duvar örgüsüne sahip Tepecik Akropolis Kuzey Bastionu'nu MÖ 365-334/3 yılları arasına tarihlendirmek mümkündür.

2. Liman Hamamı Çalışmaları

(Serap Erkoç)

Kent merkezinin kuzeyinde konumlanan yapıda bu yıl, *frigidarium*un doğu ön cephesindeki mermer zeminli mekânın içerisinde ve sözü edilen bu mekânın doğu ve kuzey ön cephelerinde çalışmalar yapılmıştır.

Mekânın İçi: 2011 ve 2012 yılı çalışmaları sonucunda *frigidarium*un doğu cephesi önüne yerleştirilmiş, 28.60x40.00 m ölçülerinde, güneyi ve kuzeyi yedişer adet küçük odacıkla sınırlandırılmış, doğusu apsidal bir duvar ile sonlandırılan mermer zeminli bir mekân açığa çıkarılmıştı. Bugüne kadar kazısı henüz tamamlanmadığı için soru işaretli *palaestra* olarak bahsi geçen bu mekân, tarafımızca yapılan detaylı çalışmalar sonucunda "*Bazilika thermarum*" olarak isimlendirilmiştir. *Frigidarium*un doğu duvarına bitişik bu mekânın kuzeyindeki 1 numaralı odanın batı duvarının *frigidarium*un kemerli girişini kapatıyor oluşu, güneydeki 1 numaralı odanın batı duvarının ise *frigidarium*un doğu duvarındaki konsolu iptal etmesi, *bazilika thermarum* olarak isimlendirilen bu mekânın, hamamın asıl çekirdek yapısına sonradan eklenmiş olduğunu göstermektedir. Bu doğrultuda mekânın içerisinde beş farklı noktada sondaj çalışmaları yapılmış **(Res. 3)** ve *bazilika thermarum*un tarihlendirmesi konusunda önemli ipuçları elde edilmiştir. Sondajlardaki veriler henüz değerlendirme aşamasında olsalar da özellikle sondaj 8, 9, 10 ve 11'den elde edilen sonuçlar, bu mekânın ana yapıya MS 3. yüzyılda eklenmiş olduğuna işaret etmektedir.

Mekânın Doğu ve Kuzey Cepheleri **(Res. 3-4)***: Bazilika thermarum*un doğu ve kuzey cephelerindeki çalışmalar, mekânın hem orijinal hem de ikinci kullanım evresine dair önemli ipuçlarına ulaşmamızı sağlamıştır. Bu bağlamda mekânın doğu ve kuzeydoğu cephelerinde tespit edilen gri, kırmızı ve bej renkli taşlardan yapılmış, geometrik bezemeli mozaik zemin ile mekânı kuzeyde sınırlandıran odalardan dördüncüsünün arka cephesinden başlayıp batıya doğru devam eden cadde, olasılıkla mekân ile aynı dönemde, yani MS 3. yüzyılda tasarlanmış olmalıdır. Hem mozaik zemin hem de caddenin doğrudan üzerine oturtulmuş, kuru duvar tekniğine sahip küçük mekânlar ise olasılıkla hamamın ikinci kullanım evresinin başladığı MS 5. yüzyılın ilk yarısından sonraki sürece ait olmalıdırlar **(Res. 5)**.

Özellikle kuzey cephedeki çalışmalar, bir yandan *basilika thermarum*un mimari düzenlemesinin anlaşılmasına olanak tanırken, diğer yandan yapının kendi içindeki insan trafiğinin nasıl sağlandığına dair önemli bilgileri de beraberinde getirmiştir: Kuzey ve batı cephesinde birer kapıya sahip kuzeydeki iki numaralı oda,

hem *bazilika thermarum*a hem de yapının diğer bölümlerine (*frigidarium* ya da *tepidarium*) geçiş yapılabilmesi için önemli bir noktadadır. Bu durumda odanın kuzeyindeki kapıdan giriş yapan kişi, batıya yöneldiğinde birinci odaya geçebilmektedir. Buraya ulaşan kişinin iki seçeneği bulunmaktadır: Ya güneye yönelip *bazilika thermarum*a geçebilir ya da batıya yönelerek burada odanın kuzeybatısından başlayıp *frigidarium* hatta *tepidarium* boyunca uzanan dar koridoru takip ederek hamamın bu mekânlarından istediğine ulaşabilir. Eğer bu seçeneklerden hiçbirini kullanmayıp direkt *bazilika thermarum*a giriş yapmak isteyen bir kişi olursa, ikinci oda ile aynı cephede konumlanan ve bir nevi koridor görevini de üstlenen altıncı odayı kullanabilmektedir.

3. Bazilika

(Burcu Ceylan – Orçun Erdoğan Şamil Yirşen – Semih Orhan)

Büyük Kilise, Bazilika ya da Kent Bazilikası olarak adlandırılan yapı, Gelemiş Köyü'nden sahile inen yolun hemen batısında, Liman Hamamı'nın güneyinde bulunmaktadır. Kilise üzerine ilk çalışmalar, 1989'da başlamıştır[3]. Sondaj, fotoğraflama, ölçüm ve çizim içeren diğer çalışmalar 1993, 1994 ve 1995'de gerçekleştirilmiştir[4].

Yapı, üç nefli, transeptli bir bazilikadır. Apsis, içten ve dıştan yarım daire planlıdır **(Res. 6)**. Doğuda yer alan kuzey-güney doğrultulu transept, apsis ve nefler arasına yerleştirilmiştir. Transept kolları her iki yönde de yaklaşık birer yan nef genişliğinde dışa taşkındır. Batıda görülen duvar parçalarının ise bir *atrium*a işaret ettiği düşünülmektedir. Takip edilebilen bu zemin planı dışında batıda, kuzey nefin içine bir şapel eklenmiştir.

Bu dönem çalışmalarında transept kolları, apsis ve bemanın kazıları tamamlanmıştır **(Res. 7)**. Yan neflerin, koridorlar şeklinde transeptleri çevreleyerek doğuya doğru uzadığı ve transept alanından, belki de korkuluk levhalarının da yerleştirildiği *stylobat*larla ayrıldıkları anlaşılmıştır. Yine bu koridorların transept alanına iki sütun üzerinde yerleştirilmiş kemerli birer geçişle bağlandığı da ortaya çıkarılmıştır. Bu sütunların güneyde bulunanların yüksek kaideleri kazılar sonrası *in situ* durumda bulunmuştur. Her iki postementte de parapet levhaları için oyulmuş yuvalar yer alır. Apsiste gerçekleştirilen kazılarda olasılıkla yedi basamaklı olan *synthronon*un ilk beş basamağı ortaya çıkarılmıştır. *Synthronon*un mermer kaplamasına ait parçalar hala gözlenebilmektedir. Bemanın U planlı bir *templon* ile sınırlandığı, *in situ* durumda bulunan *templon stylobat*ı ile anlaşılmıştır.

Bazilikanın ahşap bir çatı ile örtülü olduğu açıktır. Ancak apsisin tuğla örgü bir yarım kubbe ile kapatıldığı, güney transeptte dış koridorun tuğla ile örülmüş bir tonozla kaplı olduğu, tonoz ve kubbeye ait yıkıntılarının ortaya çıkması ile anlaşılmıştır. Benzer bir örtüyü kuzey transept için önermek mümkün değildir.

Bema zemininde birden fazla onarım gördüğü anlaşılan mermer ve *opus sectile*

3 Işık 1991, 37-38; plan ve fotoğraflar için bkz. 53- 55.

4 Işık 1995, 257; plan için bkz. 266; Işık 1996, 170-171, fotoğraflar için bkz. 184; Işık 1997, 200-201. Bazilika ile ilgili diğer bazı yayımlar için bkz. Gerrit-Bruer – M. Kunze, 12; Işık 2011, 95-96; Koch 2007, 291; Hellenkemper – Hild 2004, 780-788.

zemin bulunmaktadır. Tanımlanabilen geometrik şekilli parçalar altıgenler, üçgenler, kareler ve küçük parçalara ayrılmış mermer plakalardır. Bunun dışında transept, zemin tuğlaları ile kaplanmıştır. Yan nefler ve transepti çevreleyen koridorlarda zemin kaplamasına rastlanmaması dikkat çekiciyse de, bu durum kilisenin daha sonraki dönemleri ile açıklanabilir. Orta nefin mozaik kaplamalarına ait *tessera* parçaları gözlenmektedir. Kazılarda ortaya çıkan mimari plastik parçalar (çok sayıda sütun başlığı, sütun kaidesi ve kaideler) Roma Dönemi'ne tarihlenmektedir. Bunların kilisede devşirme olarak kullanıldığı açıktır. Öte yandan korkuluk levhalarına ait parçalar 5.-7. yüzyıl tarihlerini vermektedir. Güney transept duvarlarında ve tonozu oluşturan tuğla yıkıntısı içinde fresko parçalarına rastlanmıştır. Ayrıca doğu duvarının da bir seviyeye kadar mermerle kaplandığı anlaşılmaktadır **(Res. 8)**.

Bu aşamada kilise tarihine dair kesin yargılarda bulunmak mümkün değilse de hikâyesine dair bir öneride bulunulabilir. Kilise 7. yüzyıldan önce inşa edilmiş, farklı zamanlarda onarılarak kullanılmaya devam etmiştir. Transept ve doğu duvarında kapatılan kapılar, elden geçirilen zemin kaplamaları bu duruma tanıklık etmektedir. Bema kuzey bölümünde ve *synthronon* üzerinde ortaya çıkan yangın tabakası ve içinde zemin tuğlalarına kaynamış olarak bulunan demir çiviler, çatının bir yangında çöktüğünü, bundan sonra yapının onarılmadığını göstermektedir. Yerine kuzey nefe bir şapel inşa edilmiştir. Bu şapelle aynı dönemde terk edilmiş kilisenin gömü amaçlı kullanımı söz konusudur. Yine yakın bir tarihte güney transept ve bemanın güneyine işlikler yapılmıştır. Bu işliklere ait üç fırın, bir kuyu ve su toplama havuzu ortaya çıkartılmış, aynı yerde 11. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilen *anonim follis* sikkesi bulunmuştur.

4. Kuzey Sur Tarihlendirme Sondajları

(Semih Orhan)

Meclis Kuzey Sur'un doğuya dönerek Agora Stoası'nı kestiği bölümde 1x1 m. boyutunda 3 adet sondaj yapılmıştır. Sondajların yapılmasındaki amaç Agora ve Ana Caddeyi birbirinden ayıran Kuzey Sur yapısı hakkında tarihlendirmeye dayalı daha fazla somut arkeolojik veri elde etmek olmuştur. Bu düşünceden hareketle, çalışması planlanan sondajlardan Sondaj 1, Kuzey Sur ile Agora Batı Stoa'nın arka duvarının birleştiği noktada; Sondaj 2, yine aynı bölümde ve Sondaj 1'in 3 m. kadar batısında; Sondaj 3 ise, Kuzey Sur'un doğuya doğru döndüğü köşede duvarın içinde görülen temel seviyesindeki sur bloklarının en altta olanı ile ana kaya arasındaki kesitte yer almıştır **(Res. 9)**.

Sondaj 1: Bu sondajdaki çalışma ile 4 farklı katmandan seramik alınmıştır. İlk katmanda yüzey toprağı kazılırken ikinci katman, toprak değişimini yonga parçacıklarıyla göstermiştir. Üçüncü katmanda ise Kuzey Sur yapısının temel harcı ile ana kayanın kesiştiği saptanmıştır. Dördüncü katman, Stoa'ya ait arka duvarın temelinin bittiği noktada başlayan ıslak ve çamur şeklindeki toprak değişimiyle gözlemlenmiştir. Ele geçen seramiklerin tümü değerlendirildiğinde, en geç tarihli seramiklerin MS 3. yüzyıla ait olduğu anlaşılmıştır.

Sondaj 2: Burada Sondaj 1 ile aynı özellikleri taşıyan katmanlar tespit edilmiştir. Yani yüzey katmanı olan birinci katmanın altında yongalardan oluşan sert toprak ve onun da altındaki katmanda Kuzey Sur'un temeli ile ana kayanın birleşme noktası aralıkları diğer sondajla aynı kodlarda tespit edilmiştir. Burada dördüncü katmanın olmayışı, yalnızca Sondaj 1'in Stoa arka duvarına dayanıyor olmasıyla bağlantılıdır. Buradan gelen seramikler de diğer sondajda olduğu gibi aynı dönemleri işaret etmektedir. En geç tarihli seramikler MS 3. yüzyıl tarihini verirken, MS 1. yüzyıla ait seramiklerin ise yoğun olduğu görülmüştür.

Sondaj 3: Kuzey Sur'un en kuzeyde doğuya yönelerek köşe yaptığı bölümde, duvarın en alt bloğu ile ana kaya arasında kalan toprak kesitinde de bir çalışma yapılarak tarihlemeye yönelik seramik toplanmıştır. Bu sondajda toprak rengi ve kültür katmanı farkları belirgin değildir. En üstten başlayarak MS 3. yüzyıl seramikleri gelmeye başlamış, en alt katmana gelindiğinde ise genel yoğunluk MS 1. yüzyıl olsa da MS 2. yüzyıl tarihlenen seramikler en geç malzeme olarak tarihlendirmede kıstas kabul edilmiştir.

Sonuç olarak, çalışması yapılan üç ayrı sondaj da, farklı dönemlerde birden fazla kullanılmış olan bu alanın tarihlendirmesinde somut veriler elde edilmesine olanak sağlamıştır. Sur altı ve dibindeki sondajlardan gelen seramiklerin verdiği en geç tarih MS 3. yüzyıldır. Bu tarih önemlidir, çünkü Agora ve Batı Stoa ile ilgili olarak daha önce yapılmış tarihlemeyle paraleldir. Son kullanım evresinin MS 3. yüzyıl sonları olduğunu bildiğimiz Agora, surun altında kalmaktadır ve sur Agora'nın işlevini kaybetmesinden sonra yapılmış olmalıdır. Bu doğrultuda ilgili araştırmalarda genel olarak MS 5-6. yüzyıl olarak düşünülen surun yapım tarihinin yeniden ele alınması zorunlu görülmektedir.

5. "Suyolu" Kazı ve Rehabilitasyon Çalışmaları

(Hakan Kızıltaş)

"Patara Antik Kenti Suyollarının Arkeolojik, Mimari ve Su Mühendisliği Açılarından İncelenmesi" başlıklı ve 108K116 nolu TÜBİTAK projesi kapsamında (2008-2010) sondajlar halinde kazılan alandaki çalışmalar, 2010 yılı kazı sezonunda tamamlanmıştı. Bu yıl alanın daha iyi anlaşılabilmesi için sondajların arasında bırakılan 14 adet kesit alınarak, kenarlarda bir koruma uygulaması gerçekleştirilmiştir **(Res. 10)**.

Söz konusu sondajlar, barındırdıkları katmanlar ve farklı kotlardaki duvarlar ile kentin urbanistiğine yönelik önemli veriler sunmaktadır. Alanın en önemli hattını oluşturan ve en üst kotta Geç Roma Dönemi'ne ait sur duvarı, alttaki Geç Klasik Dönem kent surunun üzerinde yükselmektedir. Bu çalışmadaki diğer önemli bir sonuç ise, ele geçen buluntulardır. Buluntular yoğun olarak Hellenistik Dönem'e tarihlenmektedir. Çok sayıdaki nitelikli eser Patara antik kentinin Hellenistik Dönemi'ni daha iyi anlamamızı sağlamakta ve kentin o dönemde ne denli önemli bir ticaret merkezi olduğunu kanıtlamaktadır. Etütlük ve envanterlik eserler üzerindeki çalışmalar halen devam etmektedir.

Alandaki kazılar esnasında 4 ana evreye rastlanmıştır. En erken evre, Patara kentinin Geç Klasik Dönem'deki kent surunun devamı olan sur duvarlarıdır. İkinci bir evre ise Geç Klasik dönem lahdinin devşirme malzeme olarak kullanıldığı, buluntu durumundan yola çıkılarak Hellenistik Dönem'e tarihlenmiş "Burç" veya "Hellenistik kent giriş kapısı"nın bulunduğu alandır. Üçüncü evre ise alanın ana hattını oluşturan sur duvarıdır. Sur duvarı 2.70 m kalınlığında olup dışta devşirme malzeme de kullanılmıştır. Sur duvarının iç cephesi ise harçla tutturulmuş kırık seramik, tuğla parçaları ve moloz taşlardan oluşmaktadır. Yapısal nitelikleriyle sur duvarının Geç Roma Dönemi'nde yapıldığı anlaşılmaktadır. Dördüncü evre ise alanın en üst kotunda bulunmuş olan işliklere ait duvarlar ve *opus sepicatum* zeminin bulunduğu alanda gözlemlenmektedir. Bu evre, Doğu Roma Dönemi'nin belirli dönemlerinde süreklilik göstererek devam etmiştir.

Çalışmaların bitmesinden sonra yüksek toprak kesitlerinin çökmesini ve bozulmasını engellemek için kerpiç sıva uygulamasına başlanmıştır **(Res. 11-12)**[5]. Önce alanın kazısında çıkan toprak elenmiş ve hazırlanan havuzlarda saman ve yeterli miktarda su ile karılmıştır. Bu toprak 2 gün boyunca düzenli aralıklarla karıştırılarak dinlendirilmiştir. Aynı anda toprak kesitleri sıva teli ile sabitlenmiştir. Kerpiç harcı uygun kıvama gelince içine % 10 oranında hidrolik kireç katılıp karıştırılarak sağlamlılığı arttırılmıştır. Daha sonra bu harçla tellerin üzerine elle sıva uygulaması yapılmıştır. Sıvanan kesitlere doğal görünüm vermesi amacıyla atık kiremit kırıklarından parçalar, kesitlere yapıştırılmıştır. Uygulama sonrasında kerpiç harcı, kuruyup çatlamayı önlemek amacıyla düzenli aralıklarla ıslatılmıştır.

[5] Uygulama detayları için bkz. Gürdal – Acun 2003, 71-77.

6. Tepecik Sondajları/Depo Çalışmaları

(Ralf Becks – B. Ayça Polat-Becks)

2013 yılında, önceki yıllarda kazısı gerçekleştirilen Tepecik sondajlarından çıkan seramik malzemenin belgelenmesine yönelik çalışmalar yürütülmüştür. Tepecik'in güney yamacında ilk kez 2004 yılında kazılmaya başlanan, 2005 ve 2007'de devam edilen Sondaj 1'in malzemesi çizimleri yapılarak fotoğraflanmış, Munsell renk kataloğundan hamur-astar-bezeme renkleri belirlenip tanımlanarak tarihlendirmeleri gerçekleştirilmiştir. Tepecik sondajları arasında, özellikle Hellenistik ve Roma Dönemi yerleşiminin düzgün kontekstler halinde saptandığı, alt tabakalarında konsantrik daireli bezemeye sahip Geç Geometrik – Erken Arkaik malzemenin geldiği Sondaj 1 seramiği, nicelik bakımından bir hayli yoğundur. 2013 sezonunda hepsi de tabakalardan gelen toplam 274 diagnostik parça ayrıntılı olarak belgelenmiştir. İlk değerlendirmelerde Arkaik malzemeler arasında *amphora*, *hydria*, *olpe* gibi formlar dikkati çekmiştir. Bunlar genelde boya bezekli parçalardır. Konsantrik daire motiflerinin yanı sıra paralel dalga bezemeler, kulplardan aşağı sarkıtılan şeritler, ağız kenarında kalın bant bezemeler en sık rastlanan motiflerdir. Klasik Dönem malzemeleri oldukça kaliteli olup MÖ 5-4. yüzyıllara tarihlenen siyah firnisli *olpe*, *skyphos*, *kyliks*, *ekhinus* kâse gibi formlar ağırlıktadır. Değerlendirilen malzemeler arasında yoğun-

luk Hellenistik Dönem malzemeleri, özellikle de MÖ 2-1. yüzyıllara ait parçalardadır. Bunlara arasında sığ ve çukur tabaklar, büyük çanaklar, *ekhinus* kâseler gibi formlar kendini tekrarlar. Sayıca yukarıdaki gruptan az olmakla birlikte MÖ 3-2. yüzyıllara tarihlenen Batı Yamacı formlarına da rastlanmaktadır. Bir diğer ağırlıklı malzeme grubu MS 1-2. yüzyıllara tarihlenmektedir. Bunlar arasında DSA'nın çanak, tabak, sürahi, bardak formları ve metal taklidi pi kulplu tabaklar dikkati çeker. Bu döneme tarihlenen malzemeler sadece sofra grupları ile sınırlı olmayıp mutfak kapları ve depolama amaçlı *amphora* parçaları da mevcuttur. Mutfak kapları arasında MS 2-3. yüzyıllara tarihlenen çeşitli maşrapalar, güveç formları ve tavalar en sık rastlananlardır. En geç malzemeler MS 4-5. yüzyıllara tarihlenen, dibi merkezde içe bastırılmış, testi formlarıdır.

7. M52 - M 53 Mezarları Çalışmaları

(Mustafa Koçak)

2013 kazı sezonunda, geçtiğimiz iki yıl içerisinde kazıları tamamlanan iki ayrı mezar yapısına (M52 ve M53 mezarları) ait tüm buluntular yayına yönelik ele alınarak kataloglanmıştır. Ayrıca tüm metal ve cam eserlerin temizliği ve konservasyonları tamamlanmıştır. Buluntuların büyük bir kısmı mermer ve kireç taşından yapılmış eserlerdir. Bunların yaklaşık dörtte üçe yakın bir bölümü plastik figürlere (serbest heykel, lahit kabartması) ait parçalardan oluşmaktadır. Geriye kalanlar ise, hemen hepsi kırık parçalar halinde mimari bezemeler, sunaklar, mortarlar ve benzerleridirler. Metal eserlerin çoğunluğu, değişik dönemlere ait bronz ya da demir çivilerden meydana gelirken, aralarında menteşe ya da nal gibi nesneler de görülmektedir. Ayrıca ele geçen seramikler de, çizim ve tanımlamaları yapılarak bir katalog içinde bütünlenmiştir. Son olarak ise 2011 ve 2012 yıllarında gerçekleştirilen mimari çizimlerin son karşılaştırmalı kontrolleri yapılmıştır.

8. Ana Cadde Mozaik Çalışmaları

(Şevket Aktaş)

2010 yılında Ana Cadde II numaralı mekânda ele geçen mozaik, bu yıl Akdeniz Üniversitesi'nden alınan proje desteğiyle onarılmaya başlanmıştır. Söz konusu mozaiğin mekânın ikinci katına ait ve MS 6. yüzyıl kullanımı olduğu tespit edilmiştir. Bu mekâna ve daha sonraki evrelere ait mimari malzeme mozaikli zeminin üzerine yıkılmış ve üzeri yüzyıllar boyu toprak ve molozla dolmuştur. Titizlikle yapılan kazı ve temizlik çalışmaları ile bu büyük yıkıntı ve mimari malzemeler kaldırıldığında, mozaiğin oldukça ciddi biçimde tahrip olduğu ortaya çıkmıştır. Mozaik bölümler halinde açılıp temizlik ve sağlamlaştırması yapılmış ve paneller halinde kazıevi deposuna taşınmıştır. Geometrik bezemeler içeren mozaik üzerindeki *tessera*ların çok renkliliği ile niteliği, MS 6. yüzyıl genel özellikleri göstermektedir. Mozaik onarım ve konservasyon yöntemlerinin başarıyla uygulanması sonucunda resim bütünlüğü anlaşılır hale gelmiştir **(Res. 13)**.

9. *Prytaneion* Çalışmaları

(Semih Orhan – Hakan Kızıltaş)

Kentin kamusal merkezinde yer alan *prytaneion*un tanımlaması ve işlevi, içinde bulunduğu alanla bağlantılı düşünülmek-

tedir. Genelde ana kaya üzerine oturtulmuş olan mekânlar bütünü, kendi içinde dönemsel ya da işlevsel farklılık gösteren iki ayrı bölüme ayrılmıştır. Ana mekân, yapılaşmanın konumlandırılışından da anlaşılacağı üzere, hemen hemen aynı ebatlardaki paralel mekânların geniş bir ön avluya açıldığı bölümdür. Yan mekânlar olarak adlandırılan bölüm ise, ana mekânların kuzey dış yüzüne inorganik bir bağ ile birleştirilmiştir. Bu alan, temel seviyesinde takip edilebilen ve simetrik olmayan 4 odaya ayrılmıştır. Bu küçük mekânların dışında, antik dönemde yoğun tahribat görmüş olduğu düşünülen ve tamamı takip edilemeyen duvar uzantıları da yer almaktadır.

Lykia Birliği Meclis Binası ile tiyatro arasında kalan *prytaneion*da, restoratör Alper Kılıç başkanlığındaki bir ekiple koruma ve konservasyon çalışmaları yapılmıştır. Yapı duvarları ve *opus sepicatum* zemin üzerindeki olası tahribat ve çözülmeler engellenmiştir **(Res. 14)**. Açık hava şartları nedeniyle, yapının tümünde bağlayıcılığını yitirmiş kireç harcı temizlenerek yeniden uygun kireç harcıyla derzlenerek sağlamlaştırılmıştır. Bu bağlamda ana kompleks mekânları içinde yer alan A ve B mekânlarının duvarları üstünde; C, D, E ve F mekânlarının ise duvar üstü ve yan duvarlarında bu çalışma yapılmıştır. *Opus sepicatum* zemine sahip olan F mekânının zemini olası yıpranma ve tahribatı önlemek amaçlı onarım çalışmasının ardından önce jeotekstil beziyle örtülmüş ve ardından üzeri kum ile kapatılmıştır. Su kanalının sınırını oluşturan duvarlardan batıdaki zayıf, tek sıra taş örgü duvarın arkası, çökmeyi ve dağılmayı önleme amacıyla dolgu ile güçlendirilmiştir. Yan kompleks mekanlarında ise yine dağılmayı önleme amaçlı sağlamlaştırma ve *capping* çalışması yapılmıştır. Ayrıca bu mekânlardan kod olarak daha yukarıda yer alan ve "tuğlalı mekân" olarak geçici bir isimle adlandırılan yapının temel seviyesindeki duvarları tek sıra yükseltilmiş, ardından da *capping* ve derz işlemleri yapılarak yapılaşmanın korunması sağlanmıştır.

10. Epigrafik Çalışmalar

(Christof Schuler – Nikolaus Zimmermann)

a. Yüzey Tespitleri: Bodrum Tepesi'nde iki adet İmparatorluk Dönemi'ne ait mezar yazıtı kaydedilmiş; ayrıca tepenin güneyinde, teras duvarlarında devşirme olarak kullanılmış üç adet Hellenistik Dönem mezar steline ait parça bulunmuştur. Bunlardan ilginç olanı, Ptolemaioslar Dönemi'ne ait

[Her]akleito [s] | [No]umenio[u] | [Ar]sinoeus

stelidir. Bu evrede kendi anavatanında *ethnikon* kullanılması alışık bir durum değildir. Bundan dolayı burada gömülü olanın büyük bir olasılıkla Patara'lı değil de, Arsinoe isimli başka bir kentten gelmiş olması gerekir.

b. Depo: Depo çalışmalarının en önemli sonucu 2011 ve 2012 yıllarında *Bouleuterion*'un apsisinde bulunmuş bir yazıtın mevcut 13 parçasının birleştirilmiş olmasıdır. Ortaya çıkan büyük onurlandırma yazıtı; kentin meclis, halk ve *gerusia*'sı tarafından II. Apollonios'un oğlu, Rhodiapolis'li ünlü hayırsever Opramoas için dikilmiştir. Bu seçkin Lykialı, Patara'nın *Apollon Patroos* adına düzenlenen oyunlarının *Agonothet*'i olarak onurlandırılmaktadır. Rhodiapolis'te bu-

lunmuş Opramoas-Yazıtı'ndan bilinen bu *Euergesie*'yi Opramoas, federal rahiplerin ardından üstlenmiştir. Yazıtın ne yazık ki en kötü korunmuş olan yerinde *Agonothesi* hakkında bir başka bilgi daha yer almaktadır; ancak burası için bir tamamlama henüz yapılamamıştır.

Depodaki çalışmalardan bir diğeri de, 2011/12 yıllarında bulunmuş önemli buluntulardan ikisinin yeniden okunarak önemli düzeltmeler yapılmasıdır: geçen yıldan bu yana restoratörler tarafından temizlenmiş "Lictorleri tarafından vali L. Luscius Ocra için yazılmış çift dilli onurlandırma yazıtı ile Hellenistik Dönem'e ait bir stelin *opisthograph* (hem ön hem arka yüzünde yazıt) parçası yeniden okunup düzeltilmiştir.

c. Yeni Buluntular: Liman Hamamı'na bitişik "*Basilika Thermarum*" olarak tanımlanan yapıda kısmen korunmuş siyah-kırmızı boyamalı, zengin süslü ve senatörlükten gelen bir *Honoratior* için yapılmış bir kaide bloğunun üst bölümü açığa çıkarılmıştır. Ayrıca Cl(audius) Alypos isimli sanatçı ve mozaiği bağışlamış olan kişinin mozaik yazıtı büyük bir ilgi kazanmıştır. Bu yazıtta yer alan "bu odanın da bütün tabanını mozaik ile donatmıştır" satırından yola çıkarak, en azından başka bir odanın veya daha da fazla odanın tabanını mozaik ile döşemiş olduğu kesin söylenebilmektedir. Büyük bir olasılıkla söz konusu yapılaşımda benzer içerikli en az bir yazıt daha yer almış olmalıdır.

Patara'da son yılların en önemli buluntularından birisi kent surunun 7 numaralı burcundaki 2012 yılı kazı çalışmalarında açığa çıkarılmıştır. Bu iyi korunmuş yazıtlı blok, duvar yapımında devşirme malzeme olarak kullanılmıştır. Bu, Pataralı olan, ama tanınmayan Lykia birliğinin bir *Archiereus*'u için geniş kapsamlı bir onur yazıtıdır. Tüm yazıtlar üzerindeki yayın çalışmaları sürdürülmektedir.

11. Seramik Çalışmaları

(Deniz Varmaz – Şeniz Varmaz)

2013 yılı çalışmalarında Kuzey Sur Duvarı, Kaynak Kilisesi, Meclis Binası-Kuzey Sur Duvarı arası, Ana Cadde, Liman Hamamı ve M52 Anıt Mezarı'nda bulunan seramiklerin tasnif ve çizim çalışmaları yapılmıştır **(Res. 15)**.

Kuzey Sur Duvarı 2010: Kuzey Sur Duvarı sondajında bulunan seramiklerin tipolojik altyapısı oluşturulduktan sonra, genel tarihlemelere imkân verecek ölçüde analoji çalışmaları yapılmış ve bunun sonucunda en erken tarihli seramiklerin MÖ 4. yüzyıl sonlarına, en geç tarihli seramiklerin ise MS 2. yüzyılın ilk yarısına tarihlendiği saptanmıştır. Buluntular arasında günlük kullanım kapları %37, mutfak kapları %34, *amphora*lar ise %29'luk oranı kapsar. Günlük kullanım kapları içerisinde değerlendirilen *sigillata*lar MÖ 1. yüzyılın ikinci yarısına, mutfak kapları ise MÖ 1 yüzyıl ile MS 3 yüzyıl aralarına tarihlenir.

Kuzey Sur Duvarı 2013 Sondaj 1-3: Sondajlarda ele geçen seramiklerin genel değerlendirmesinin ardından en erken tarihli seramiğin MÖ 4. yüzyıl sonlarına, en geç tarihli seramiğin ise MS 2. yüzyılın ilk yarısına tarihlendiği saptanmıştır.

Kaynak Kilise 2009: Yoğun olarak günlük kullanım seramikleri ve mutfak kapları ele geçmiştir. Günlük kullanım

kapları arasında değerlendirilen *sigillata*lar MÖ 1. yüzyılın ikinci yarısını, mutfak kapları ise MÖ 1 yüzyıl ile MS 2 yüzyıl aralığını işaret eder. Mutfak kapları grubu içerisinde ele geçen güveç örnekleri ise MS 2-3 yüzyıl aralığına tarihlenir.

Kaynak Kilise 2010: 2010 yılına ait değerlendirilen seramikler Kubbe Yeri, Merkezi Sunak, Güney Nef ve Bema bölümlerinden ele geçmiştir. Ele geçen seramiklerin yoğunluğunu *amphora* grupları oluşturur. Diğer grup ise aralarında yoğun olarak güveçlerin yer aldığı mutfak kaplardır. Söz konusu örnekler MS 5. yüzyıldan sonraya tarihlendirilir.

Meclis Binası-Kuzey Sur Duvarı Arası 2009: Söz konusu alanda yapılan çalışmalarda ele geçen seramikler Hellenistik Dönem'den MS 3.-5. yüzyıllara kadar tarihlenir. Hellenistik Dönem'e tarihlenen seramikler arasında MÖ 2. yüzyıla tarihlenen kalıp yapımı kâseler (uzun taçyapraklı kâseler/*long-petal bowls*) yoğun olarak gözlenir. Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlenen seramikler ise MS 1.-3. yüzyıllar arasına tarihlenen günlük kullanım seramikleri ile MS 3.-5. yüzyıla arasına tarihlenen Afrika kırmızı astarlı seramikleridir.

Ana Cadde 2009 – 2013: Yapılan çalışmalarda Klasik Dönem ve Hellenistik Dönem'e tarihlenen az sayıdaki örneğin dışında buluntu yoğunluğu daha çok Roma İmparatorluk Dönemi ve alanın son kullanımıyla da bağlantılı olarak Doğu Roma Dönemi'ne aittir. Daha önce yapılan çalışmalarda ele geçen seramik buluntular ışığında ortaya konan tarih MS 1.-MS 6. yüzyıldır. Ancak 2013 kazılarında ele geçen Doğu Roma seramikleri ile caddenin MS 1. yüzyıldan MS 7. yüzyılın sonuna kadar kullanım gördüğü ortaya koymuştur.

Liman Hamamı 2010-2011: *Frigidarium* ve *tepidarium*da ele geçen seramiklerin yoğunluğunu günlük kullanım kapları oluşturur. Buluntular MS 4.-7. yüzyıllar arasına tarihlenmektedir.

M 52 2012-2013: Ele geçen en erken tarihli seramik MÖ 2. yüzyıl sonlarına, en geç tarihli seramik ise MS 7. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilir. Buluntular arasında günlük kullanım kapları %40, mutfak kapları %32, *amphora*lar ise %28'lik oranı kapsar. Günlük kullanım kapları içerisinde değerlendirilen *sigillata*ları MS 3. yüzyılın ikinci yarısına, mutfak kaplarını ise MÖ 1 yüzyıl ile MS 3 yüzyıl arasına tarihlemek mümkündür.

Resim Listesi

Res. 1 Bastiyon, genel.

Res. 2 Bastiyon, yangın evresi.

Res. 3 *Bazilika Thermarum*un içinde açılan sondaj

Res. 4 *Bazilika Thermarum*, Kuzey Cephe

Res. 5 Mozaik Çalışmaları

Res. 6 Bazilika, plan.

Res. 7 Bazilika, genel.

Res. 8 Bazilika, buluntular.

Res. 9 Sondajlar.

Res. 10 Su Yolu Sondajları, genel.

Res. 11 Kesit Uygulaması

Res. 12 Kesit Uygulaması

Res. 13 Ana Cadde, batı Portiko II Numaralı Mekân Mozaiği

Res. 14 *Prytaneion*, *Capping* Uygulamaları

Res. 15 Patara 2010-2013 Seramik Çalışmaları

KAYNAKÇA

Işık 1991	F. Işık, "Patara 1989", *KST* 12, 2. Cilt, 1991, 29-56.
Işık 1995	F. Işık, "Patara 1993", *KST* 16, 2. Cilt, 1993, 253-282.
Işık 1996	F. Işık, "Patara 1994", *KST* 17, 2. Cilt, 1994, 159-184.
Işık 1997	F. Işık, "Patara 95", *KST* 18, 2. Cilt, 1997, 191-218.
Işık 2011	F. Işık, *Patara. Likya Soyunun Başkenti*, İstanbul (2011).
Gerrit-Bruer – Kunze 2010	S. Gerrir-Bruer – M. Kunze, *Der Stadtplan von Patara und Beobachtungen zu den Stadtmauern, Patara I.1*, İstanbul (2010).
Gürdal – Acun 2003	E. Gürdal – S. Acun, "Yenilenebilir Malzeme Kerpiç ve Alçılı Kerpiç", *Türkiye Mühendislik Haberleri* 427, 2003, 71-77.
Hellenkemper – Hild 2004	H. Hellenkemper – F. Hild, *TIB 8: Lykien und Pamphylien*, Wien (2004).
Koch 2007	G. Koch, *Erken Hristiyan Sanatı* (Çev. A. Aydın), İstanbul (2007).

Resim 1

Resim 2

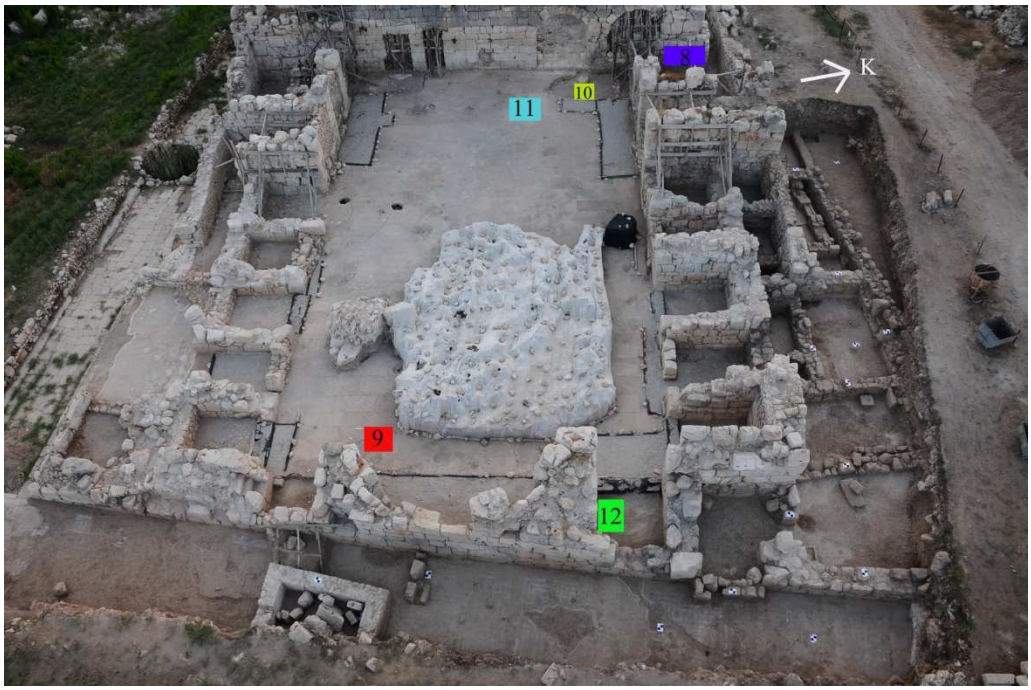

Resim 3

Resim 4

Resim 5

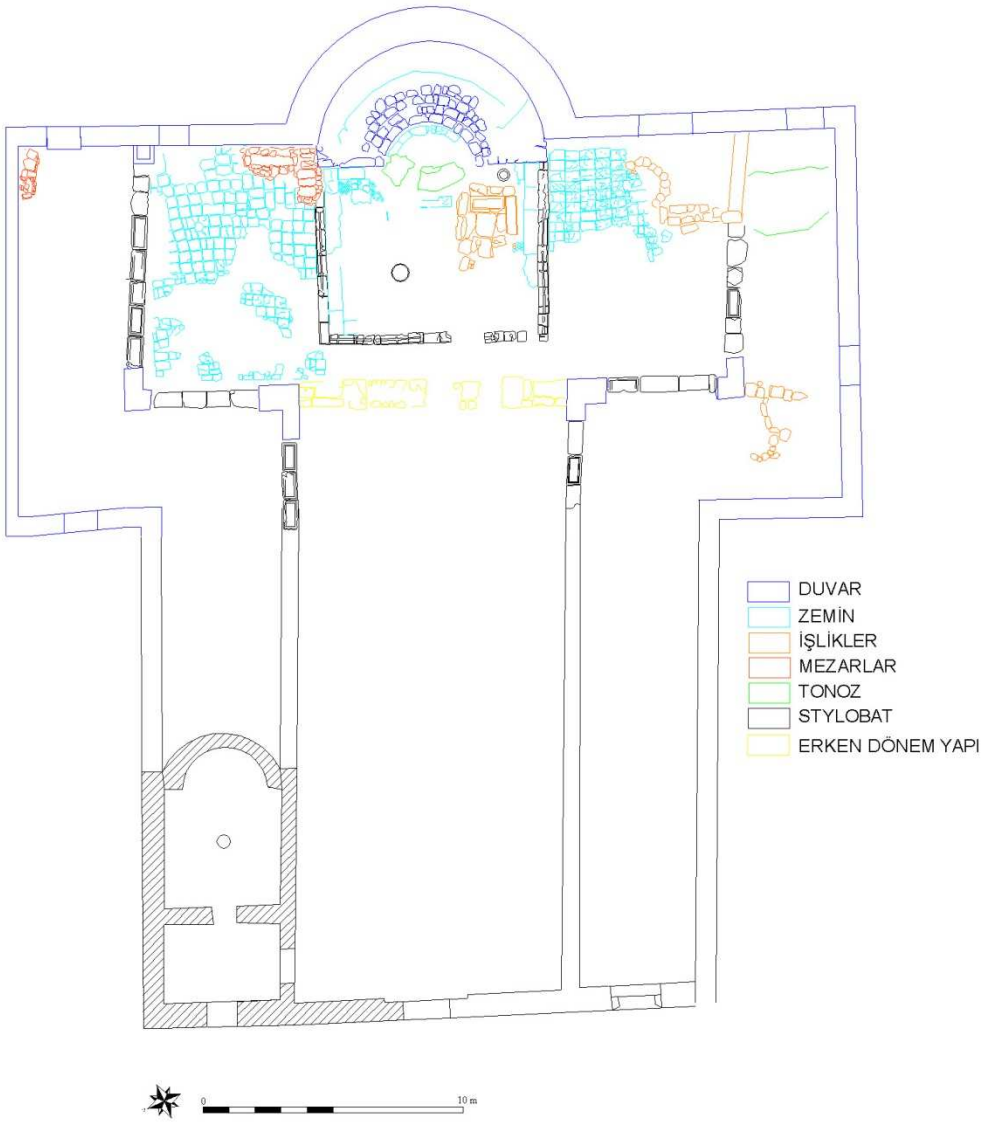
DUVAR
ZEMİN
İŞLİKLER
MEZARLAR
TONOZ
STYLOBAT
ERKEN DÖNEM YAPI
0
10 m

Resim 6

Resim 7

Resim 8

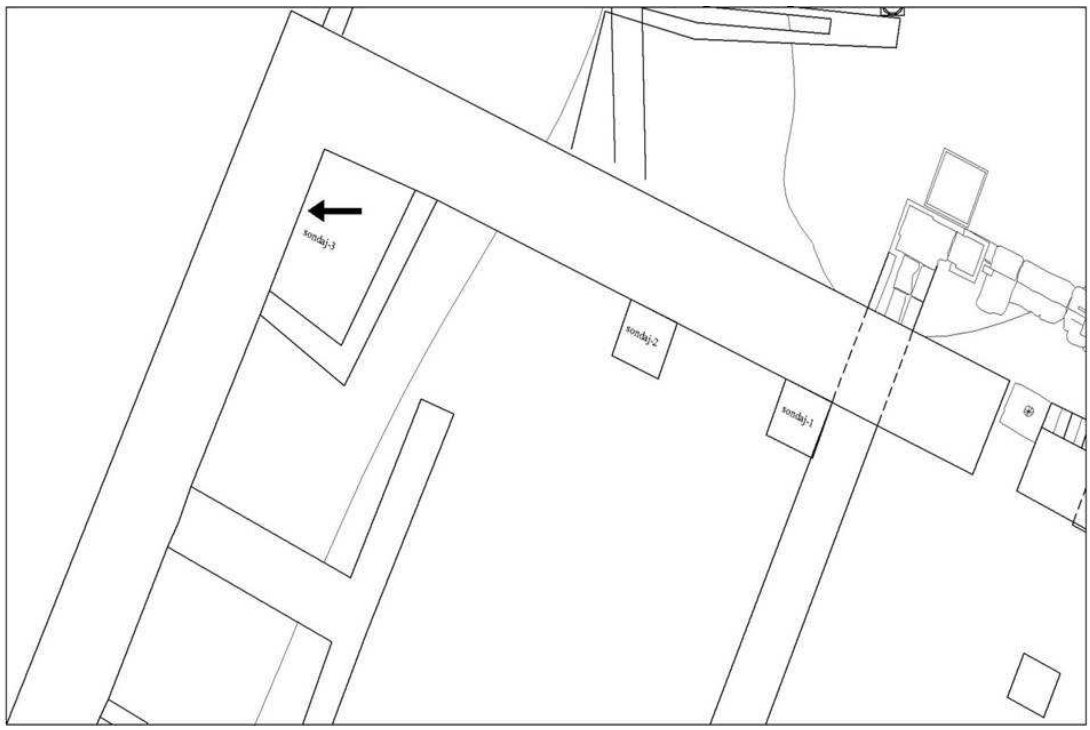

Resim 9

Resim 10

Resim 11

Resim 12

Resim 13

Resim 14

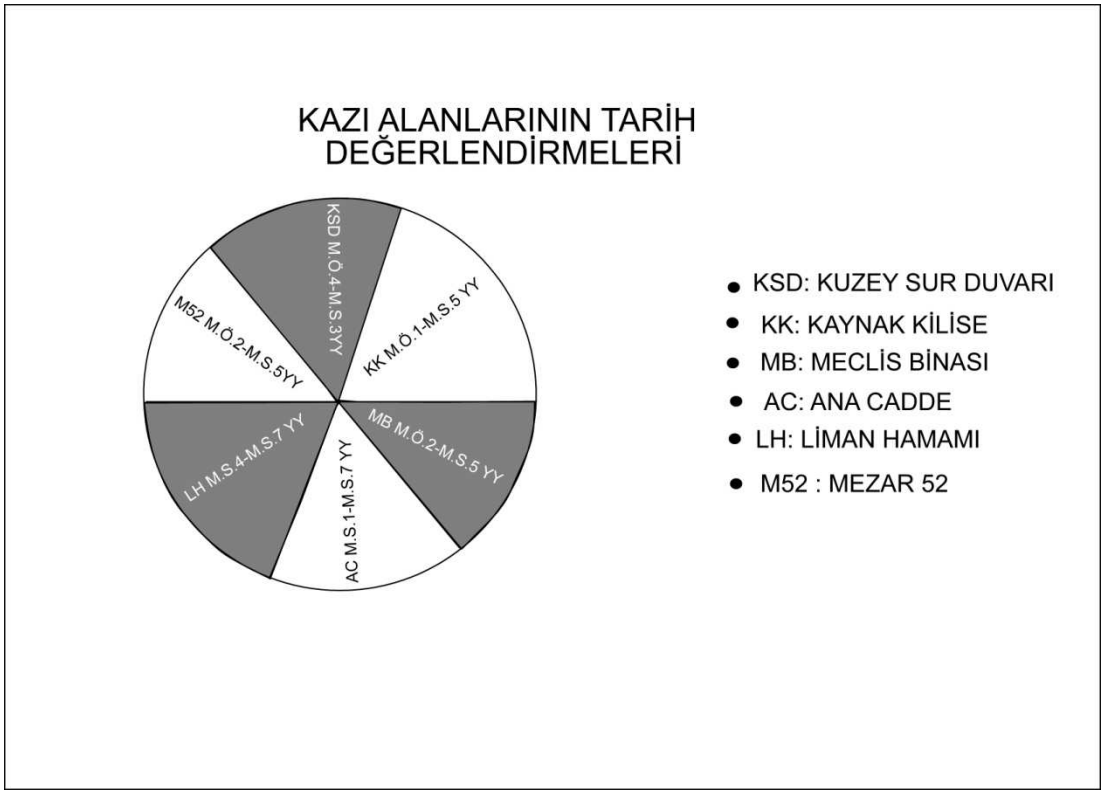
KAZI ALANLARININ TARİH DEĞERLENDİRMELERİ
KSD M.Ö.4-M.S.3YY
KK M.Ö.1-M.S.5 YY
MB M.Ö.2-M.S.5 YY
AC M.S.1-M.S.7 YY
LH M.S.4-M.S.7 YY
M52 M.Ö.2-M.S.5YY
KSD: KUZEY SUR DUVARI
KK: KAYNAK KİLİSE
MB: MECLİS BİNASI
AC: ANA CADDE
LH: LİMAN HAMAMI
M52 : MEZAR 52

Resim 15

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

A. Nejat Bilgen Asuman Kuru	A Group of Depas Amphikypellon from Seyitömer Mound / Seyitömer Höyük'ten Bir Grup Depas Amphikypellon	1-23
Gizem Kartal	Karain B Gözü Kalkolitik Çağ Yontmataş Buluntu Topluluğunun Tekno-Tipolojik Analizi / Techno-Typological Analysis of the Chalcolithic Age Knapped Stone Assemblage of Karain B Chamber	25-49
E. Deniz Oğuz-Kırca Volkan Demirciler	Antik Dünyada Kırsal Ekonomi: Karia Kersonesosu'ndan Yeni Kanıtlar / Rural Economy in the Ancient World: New Evidence from the Karian Khersonesos	51-76
Hazar Kaba	A Cypro-Classical Aphrodite and Eros Figurine from Soloi (Cyprus) / Soli (Kıbrıs) Nekropolünden Kıbrıs-Klasik Dönem Tarihli Bir Aphrodite-Eros Figürini	77-108
Mahmut Aydın Ülkü Devecioğlu	Bir Grup Gümüş Tarsos Sikkesinin Nümismatik ve Arkeometrik Açıdan Değerlendirilmesi / A Numismatic and Archaeometric Study on a Group of Tarsos Silver Coins	109-133
Tulga Albustanlıoğlu	Zeugma (Arulis/Ehneş) Taş Ocaklarında İsmi Belirlenen Bir Başka Lejyon: LEGIO IIII FLAVIA FELIX / Another Legion Identified in the Zeugma (Arulis/Ehneş) Quarries: LEGIO IIII FLAVIA FELIX	135-158
Görkem Kökdemir	Magnesia ad Maeandrum: 300 Yıllık Araştırma Tarihçesi "1715-2015" / Magnesia ad Maeandrum: 300 Years of the Research History "1715-2015"	159-185
Fahri Işık	Arkeolojik Bulgular Işığında Milyas / Milyas through Archaeological Finds	187-237
Hatçe Baltacıoğlu	Hitit Yazılı Kaynaklarında ve Görsel Sanatlarında *purpura-*, *purpuri-* / *purpura-*, *purpuri-* in Hittite Written Sources and Visual Arts	239-296
	Kazı ve Yüzey Araştırması Raporları / Excavations and Survey Reports	
Havva İşkan Şevket Aktaş Ayça Polat-Becks Ralf Becks Burcu Ceylan Erkan Dündar Orçun Erdoğan Serap Erkoç Hakan Kızıltaş Mustafa Koçak Semih Orhan Christof Schuler Şeniz Varmaz Deniz Varmaz Şamil Yirşen Klaus Zimmermann	Patara 2013 Kazıları / Patara 2013 Excavations	299-322
Anadolu / Anatolia	Yayın İlkeleri / The Principles	323-326

Ankara Üniversitesi Basımevi
www.ankara.edu.tr